

ههلوپستی رۆژناما گاردیان یا بریتانی ژ کیشا کوردی ل عیراقی (1970-1975)

علی محمد قادر

پشکا میژوو، فاکۆلتیا زانستین مروّفايه تی، زانکۆیا زاخۆ، هدریما کوردستانی - عیراق.

<https://doi.org/10.26436/2016.4.3.282>

کورتیا لیکۆلینی:

بزافا رزگاربخوازا کوردی ل باکووری عیراقی و بهرخودانا وی هه مبهری حکومتا عیراقی دنابقههرا سالین (1975-1970) ببوو بابهتین رۆژنامین نافخوو و جیهانی، چونکی ژ بابهتین گرنگ بوو د رۆژههلاتا ناڤین دا. رۆژناما گاردیان یا بریتانیا چه نندین بهربهرین خوه پرکر بوون ب وان شهر و پیکهاتان ئه وین دنابقههرا شورهشا کوردی و حکومتا به عس دا روویداین دماوی وان پینج سالان دا. ههژیه بیژین نفیسه رین رۆژناما گاردیان دگهرماتیا وان روویدانان دا ل جهی بویه ری ناماده بوون و ژ نیریک روویدان فه گوهاسینه.

رۆژناما (التاخی - بریه تی) زمان حالی پارتی دیموکراتی کوردستان پشته فانی ل بزافا رزگاری خوازا کوردی دکر، ههروسا رۆژناما (الزوراء) زمان حالی رۆژیمه به عس پشته فانی ل بریار و ههلوپستین حکومتا عیراقی دکر دژی کوردان. بهلی رۆژناما گاردیان یا بی لایه ن بوو د به لافکر و نفیسینا وان پیشهاتان دا ئه وین دنابقههرا ههردوو لایان دا روویداین، ب تایه تی ئه و پیشهاتین سه ره لدا این پشتی ئیمزاکرنا به یانناما (11 ئادارا 1970) ههتا ئیمزاکرنا ریکه فتناما جه زائیر ل 6 ئادارا 1975، دنابقههرا عیراق و ئیرانی دا. ئیک ژ ههلوپستین رۆژناما گاردیان ژ شورهشا کوردی ئه و بوو ب زمانه کی بی لایه ن سه ره به خوبوونا کوردستانی ئه و دا به یانناما (11 ئادار) دا به حس ژیه دهاته کون ب مافه کی رهوایی کوردان د ههژمارت.

کلیلا لیکۆلینی: رۆژناما گاردیان، کیشه یا کوردی، عیراق، به یانناما 11 ئادارا 1970.

پیشه کی:

و حکومتا عیراقی دا به لافکرینه. ههژیه بیژین، ههلبزارتنا ماوی دنابقههرا (1970-1975) فه دگهریته فه بو گرنکیا فی میژووی د وان گوهورانکاری لده فه ری پیدابوون ب تایه تی د کیشا کوردی دا ل کوردستانا باشوور، و ههلوپستی رۆژناما گاردیان ژ وان پیشهاتان. گه لی کورد د دیروکا بزافارزگاربخوازی دا ههردهم ناشیخواز بوویه و ههولدایه دوزا گه لی کورد ب ریین دیالوکی و ناشتیانه بگه هینته ئارمانجی. ریکه فتناما (11 ئادارا 1970) دنابقههرا سه رکر دایه تیا شورهشا ئه یلولا مهزن ب رابه راتیا مه لا مسته فا بارزانی و حکومتا عیراقی یا وی سه رده می، به رهده می رهنج و خه بات و قوربانی دانا

هه ر ژ دامه زراندنا عیراقی ژ لایه بریتانیا فه ل سال (1921) و دانا سیسته می شاهاتی بو عیراقی ههتا گهورینا سیسته می حکومرانی بو کوماری، گه لی کورد ل کوردستانا باشوور د دان و ستاندن و گه نگه شه و شه ران دا بوو دگه ل حکومتا عیراقی، ژبوو بده ستفه ئینانا مافی سه ره به خوبوونی کو مافه کی رهوایی گه لی کورده ب درێژایه دیروکی. ئه د هه فکیه دنابقههرا ههردوو لایان دا ببوو ته وهرین سه ره کی یین رۆژنامین نافخوو و ده ره کی. رۆژناما گاردیان ئیک ژ رۆژنامین نیف دهوله تی بوو کو گه له ک بابه ت لدور په یوه نندین دنابقههرا شورهشا کوردی

نیمزاکرنا به‌یاناما 11 ناداری هه‌تا نیمزاکرنا ریکه‌فتناما جه‌زائیر دا. نیک ژ هه‌لو‌یستین روژناما گاردیان ژ روویدانین پشته نیمزاکرنا ریکه‌فتناما 11 ناداری، نه‌و بوو کو و‌ه‌سا دیار نه‌بوو حکومتا عیراقی ل‌ب‌ره بگه‌ه‌ته چ نارمانجا بریکا نازراندنا کوردان؟ به‌لی ده‌پته پیشینی کرن نه‌وی دقیت خوه بگه‌هینه خالا شهری دگهل کوردان. به‌لی کوردی خوه دپاریرن ژ نه‌جام دانا شهری. و‌ه‌سا دیاردت حکومتا به‌عسی نه‌قیت پینگی‌ری ب ریکه‌فتناما ناداری بگه‌ت. هه‌رو‌ه‌سا ب زمانه‌کی بی لایه‌ن مافی توتونومی ب مافه‌کی ره‌وایی کوردان ل باکوروی عیراقی د هه‌ژمارت. زیده‌باری فی چه‌ندی روژناما گاردیان ریکه‌فتناما جه‌زائیر ب ریکه‌فتنه‌کا خیانت کاری د هه‌ژمارت هه‌مبه‌ری به‌رخوه‌دان و مافی ره‌وایی گه‌لی کورد.

روژناما گاردیان ل سالا 1821 ل باژیری مانچیسته‌ر ل وه‌لاتی بریتانیا ده‌رکه‌فتیه و دامه‌زیرته‌ری وی (جون نیدوارد تیلور – John Edward Taylor) بوو. گاردیان روژنامه‌کا حه‌فتانه بوو وئیکه‌م ژماره ل (5 نه‌یارا 1821) هاته به‌لا‌فکرن، و بهایی وی لده‌سپیک‌کی حه‌فت دولار بوون، چونکی باج لسه‌ر بوو، پشته باج لسه‌ر رابروی ل سالا 1836 بهایی وی بوو (2) دولار. روژناما گاردیان ل روژا چارشه‌مبی ژی ده‌هاته به‌لا‌فکرن هه‌تا ل سالا (1855) بوو روژنامه‌کا روژانه. لده‌سپیک‌کی نه‌و روژنامه د هاته نیاسین ب (روژناما مانچیسته‌ر گاردیان – The Manchester Guardian) هه‌تا سالا 1959 نافی وی بوو (گاردیان). و ل سالا 1964 نه‌و روژنامه هاته فه‌گوه‌استن بوو باژیری (له‌نده‌ن) و هه‌تا نوکه یا به‌رده‌وامه لسه‌ر به‌لا‌فکرنا روویدانان⁽¹⁾.

لدویف پی‌زانینین به‌رده‌ست نه‌ویت ده‌ستقه‌هاتین بریکا روژناما گاردیان نه‌و فه‌کولینه هاتیه دابه‌شکرن بوو سهر سی ته‌وه‌ران“ ته‌وه‌ری نیک‌کی لدور بابته‌ی (ژیانا سیاسی ل کوردستانا باشوور دنافه‌را 1958-1968)، نه‌و

چه‌ندین سالین شوره‌شی بوو کو شیا بریکا وی رژیما به‌عس نه‌چار بگه‌ت ملکه‌چیا داخو‌زیین کوردان بگه‌ت و ریکه‌فتناما 11 ناداری موربگه‌ت. نه‌و ریکه‌فتنامه ده‌ستکه‌فته‌کی گرنگی دیروکا کوردی دا، چونکی بوو جارا نیک‌کی بوو حکومتا عیراقی ب فهرمی دان پیدانی ب مافی توتونومی بوو گه‌لی کورد دکر ل باشووری کوردستان بگه‌ت. به‌لی نه‌و هه‌ر چار سالین هه‌ردوو هیز لسه‌ر ریکه‌فتین بوو جی ب جی کرنا به‌ندین ریکه‌فتنامی بتنی قوناغا ده‌ربازکرنا روویدانان بوو ژلایی حکومتا به‌عس فه، ژبوو به‌پکرنا ده‌سته‌ه‌لاتا خوه ل نا‌خوو و خوشکرنا په‌یوه‌ندنا ژ ده‌رته. نیمزاکرنا ریکه‌فتناما جه‌زائیر ژلایی عیراقی فه دگهل شاهی ئیرانی ل سالا 1975 به‌رسقا وان روویدانان بوو نه‌وین دنافه‌را سالین 1970-1975 دنافه‌را حکومتا عیراقی و کوردان دا روویدانین. زیده‌باری فی چه‌ندی، د ریکه‌فتناما جه‌زائیر دا مه‌رمین راسته‌قینه یین به‌عسیان دپاربوون لدور دریزکرنا ده‌می جی ب جی کرنا وان سوز و په‌یمانین داینه کوردان ل سالا 1970.

روژناما (التاخی) زمان حالی پارتی دیموکراتی کوردستان پشته‌فانی ل بزافا رزگاری خو‌زیا کوردی دکر، و حکومتا به‌غدا تاوانبار دکر ب تیکدانا په‌یوه‌ندیان دگهل سهرکر دایه‌تیا شوره‌شا کوردی و پیکولین کوشتنا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و کوری وی (نیدریس بارزانی) ژ گرنگترین وان کریاران بوون یین حکومتا به‌غدا بی ده‌هاته تاوانبار کرن ژلایی روژناما نافیری فه. هه‌روسا روژناما (الزوراء) زمان حالی رژیما به‌عسی پشته‌فانی ل بریار و هه‌لو‌یستین حکومتا عیراقی دکر، ژلایی خوه‌فه روژناما زوراو شوره‌شا کوردی تاوانبار دکر ب هه‌بوونا په‌یوه‌ندیان دگهل ئیرانی دژی عیراقی. به‌لی روژناما گاردیان یا بی لایه‌ن بوو د به‌لا‌فکرن و نفیسینا وان پیشه‌اتان دا نه‌وین دنافه‌را هه‌ردوو لایان دا روویدانین، ب تابه‌تی نه‌و پیشه‌اتین سهرهلداین پشته

تهوهره یی تاییهته ب وان روویدانان ئەوین دنایههرا شورهشا کوردی و حکومتا بهغدا دا روویداین هەر ژ سال (1958-1968). تهوهری دووی یی گریدایه ب (کورد و بیاننا 11 ئادارا 1970)، دفی تهوهری دا باس ل وان پیشهاتان دهیته کرن ئەوین بوینه ئەگەر کو حکومتا بهعس ههلویستی خوه هه مبهری برسا کوردی بگهورت. دفی دبواری دا روژناما گاردیان خویا دکهت کو رژدبوونا سه رکردایهتیا شورهشا کوردی لسه ر بدهستقه ئینانا مافی ئوتونومی، ههروهسا پیئشیا حکومتا عیراقی بو ریگخستنا کاروبارین خوه و بهرهنگاریا گه فین نافخوو نه چاربوو ریگهفتنا ئاداری دگهل بارزانی ئیمزابکهت. سه بارهت تهوهری سسی، لژی ناؤ و نیشانی (چاره نقیسی) کوردان د ریگهفتنا جهزائیر دا (1974-1975) ئەه تهوهره باس ل وان کاودانان دکهت ئەویت بوینه ئەگەر کو حکومتا بهغدا دهستبهرداری بهرژه و هندیین خوه بیت د (شط العرب) دا بو ئیرانی پیخه مته ژنا فیرنا بزافا کوردی ل باکووری، ئەه چهنده بدهستقه هات دریکهفتنا جهزائیر دا. ژلایی خوه هه روژناما گاردیان حکومتا عیراقی و شاهی ئیرانی ب خیانهت کار هه ژمارتن بهرامبه ر وان سوز و پهیمانین داینه کوردان.

سه بارهت ژیده رین پشت بهستن لسه هاتیه کرن دفی قه کولینی دا پتر ژ روژناما گاردیان بوون ب تاییهتی د تهوهری دووی و سسی دا وه کو (David Hirst, 'The case of the exploding sheikh', The Guardian Newspaper, (3 December 1971). (Jim Hoagland, 'Fighting stops in Kurdistan', The Guardian newspaper (15 March 1975). ههروهسا ژماره ک ژ ژیده رین عه ره بی و کوردی هاتینه بکار ئینان بو دووپاتکرنا پیزانینی د روژناما گاردیان دا هاتین ژبو گه هشتن ب وینه کی روون لدور روویدانین دنایههرا (1970-1975)، پهرتو کا (البارزانی والحركة

التحریریه الكردیه) یا مسعود بارزانی ئیک ژ ژیده رین ره سندن د فی قه کولینی دا.

ژيانا سیاسی ل کوردستانا باشور دنایههرا 1958-1968:

دیپلانه کا داریشتی دا ل سپیده هیا 14 تموزا 1958 جه نهرال عهبدوولکه ریم قاسم (1958-1963) شیا دکوده تیه کا (شوره شه کا) سه ربازی دا دهسته لانا شاهاتی ل عیراقی ژناؤ بهت و بنه مالا شاهی بکوژت، به لی ههروه کو قاسمی دناختنا خوه دا بو روژناما گاردیان دیار دکهت "کو مه نه دقیا بنه مالا شاهی بکوژن، به لی وان به رهنگاریا ملله تی کر له ورا ئەم نه چاربوون وان بکوژن، مه دقیا وان بگرن و دادگه هی دگهل وان بکن و هه ر ئیک بگه هته سزایی خوه ... لدوما هیا ناختنا خوه دیبژت ئەم که سانین ناشتی خوازن مه دقیت بینه هه فال دگهل هه می که سان" (2).

روژناما گاردیان ل ریگهفتی (21 کانونا ئیکی 1959) ناماژه ب وی چهندی دکهت کو عهبدوولکه ریم قاسم دهستویری دا سه رکردی بزافا رزگار یخوازا کوردی (مه لا مسته فا بارزانی) کو قه گه ریته عیراقی پشتی کو پتر ژ (10) سالان ل ئیکهتیا سو فییت ژيانا خوه بوراندی وه کو دویر که فیهک، ل ریگهفتی (6/ چریا ئیکی 1958) بارزانی گه هشته بهغدا (3).

وه کو ناماژه ک بو کاودانین پشتی قه گه ریانا بارزانی، روژناما گاردیان دهته دیار کرن کو ل سال (1959) په یوه ندین براینی دنایههرا کوردا و عه ره بان دا ئەوین عهبدوولکه ریم قاسمی دناختین خوه دا ناماژه پیکرین هاتنه هه لوه شاندن، ئەوژی ده می شه ره ک روویدایی دنایههرا کوردا و تور کومانان دا، ل وی ده می له شه کهری حکومتی دهستیه ردان دوی شه ری دا کر، ئانکو بشیوهیه کی دی حکومت ل بههانه کی دگه ریا بو نه خوشکرنا په یوه ندیان. زیده باری فی چهندی حکومتا عیراقی پشکداری کرنا مه لا مسته فا بارزانی د ئاههنگا

نیسانا 1962، ژلایې پېشمه‌رگه‌ی (40) شه‌هید بوون و (78) بریندار بوون، ژلایې له‌شکهری و جاشا و پولیسان فه (1225) هاتنه کوشتن، (1450) برینداربوون و (1326) ئیخسیر بوون (پاشان هاتنه نازادکرن)⁽¹⁰⁾.

ل 8 شوباتا 1963 رژېما به‌عسی ب کوده‌تایه‌کی رابوو و شیا حکومتا قاسمی ژناقېبه‌ت، پشتی فی کوده‌تایې عه‌بدوولسه‌لام عارف (1963-1966) و پارتا به‌عسی بسه‌روکاتیا نه‌حمده حه‌سهن (1968-1979) به‌کر ده‌سته‌لات گرتنه ده‌ست، عه‌بدوولسه‌لام عارف بو سهروکي کومارا عیراقی و نه‌حمده حه‌سهن به‌کر بو سهروکي وه‌زیران. هر لده‌می وه‌رگرتنا پوستی سهروکایه‌تی عه‌بدوولسه‌لام عارف یی سهرکه‌فتی بوو د دان وستاندنی دا دگهل کوردان و رازی کرنا وان ب جوره‌ک ژ سهربه‌خوبوونی⁽¹¹⁾.

لدور فی بابته‌ی روژناما گاردیان ل (11 نادارا 1963) ده‌ته دیارکرن کو نه‌و سوز و په‌یمانین حکومتا نوی داینه سهرکر دایه‌تیا شوره‌شا کوردی باوه‌ری لده‌ژ بارزانی په‌یدانه‌کر هه‌مبه‌ری جی ب جی کرنا وان بریاران. ژلایې خوه‌فه سهرکر دایه‌تیا شوره‌شا کوردی رازی نه‌بوو ب سهربه‌خویا کارگی‌ری بتنی، به‌لکو هنده‌ک داخوایین دی ژی هه‌بوون ژوانان: دابه‌شکرنا داهاتی نه‌فتی، ده‌رکه‌فتنا له‌شکهری عیراقی ژ ناخا کوردستانی و گهورینا وان ب هی‌زا کوردی^(هت). به‌لی به‌روفازی نه‌وا کوردا هزر تیدا دکر ل 10/حوزیرانا/1963، حکومتی به‌یاننامه‌ک به‌لافکر تیدا بریارا شهری راگه‌هاند دژی کوردان ب تومه‌تا کو "داخوایین بارزانی ناماژه ب جودابوونی دکهن ژ عیراقی و گری‌داینه ب به‌رژوه‌ه‌ندیا ده‌وله‌تین بیانی، و نه‌ژ چنده دی گه‌فال ئیک پارچه‌یی و سهربه‌خویا عیراقی که‌ت"^(هت).

دماوی ده‌سته‌لاتا عارفی دا شهر و پیک‌دادان هاتنه‌کرن دناقبه‌را له‌شکهری حکومتی و پېشمه‌رگه‌ی دا، ل نیسان 1966 حکومتا عیراقی پیلانه‌ک دارپشت بو ژناقبرنا

(نه‌کتوبه‌ری) دا ل روسیا ب ده‌رکه‌فتن ژ یاسایی ل قه‌لمه‌ دا، سهره‌رایې وی چهندی کو بارزانی ژلایې ئیکه‌تیا سوڤیټ فه هاتبوو داخوازکرن⁽⁴⁾. نه‌فه و چهن‌دین پېشه‌تین دی بوونه نه‌گهر کو ل ده‌سپیک‌ا نادارا 1961 بارزانی بئیک‌جاری فه‌گهریته ده‌فهره‌بارزان⁽⁵⁾.

تیکچوونا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را بارزانی و قاسمی دا بوونه نه‌گهری سهرهلدانا شوره‌شه‌کا سهرتاسه‌ری ل کوردستانی بنافی شوره‌شا نه‌یلوی، نه‌ژ شوره‌شه‌ل بادینان سهرهلدا وه‌کی هه‌می ده‌فهرین دی یین کوردستانی ل 11 نه‌یلولا 1961⁽⁶⁾. ل 12 نه‌یلوی شوره‌شگیر شیان ده‌فهره‌را (مانگیشکی، سهرسنگ، بامهرنی، سیاره‌تیکا) بگرن بقی شیوه‌ی شوره‌شگیر شیان ریکا ده‌وک - نامیدی بگرن، دماوی سی روژان دا شوره‌شگیر شیان ده‌ستی خوه بدانه سهر پرانیا بنگه‌هین پولیس و بنگه‌هین کارگی‌ری لده‌فهره‌بادینان⁽⁷⁾. پشتی فان روویدانان ل 14 نه‌یلولا 1961 فروکین عیراقی هنده‌ک گوندین بارزانیان توپ باران کون و ل ریکه‌فتی 18 نه‌یلوی ده‌فهره‌بارزان بخوه هاته توپ باران کون. پشتی فی روویدانی (دانا ناده‌م شمیت) دبیژت "ل دوماهیا پایزا 1961 عه‌بدوولکه‌ریم قاسمی نامه‌یه‌ک بو بارزانی فریکر کو وی ده‌می ل (میرگه سور) بوو تیدا داخواز ژی کر کو فه‌گهریته‌فه نا‌فریزین حکومتی و د به‌رامبه‌ر دا نه‌و دی لیپورت، بارزانی دبه‌رسقا خوه دا دبیژت "نه‌و یی خه‌له‌ته و وی چ ماف نین کو لیپورینی بو من ده‌ریخت"⁽⁸⁾.

به‌لی پشتی سهرهلدانا چهن‌دین شه‌روپیک‌دادانان دناقبه‌را هی‌زین کوردی و هی‌زین حکومتی دا، ل کانوونا دووی 1962 بریارا راوه‌ستاندنا شهری هاته راگه‌هاندن بو ده‌مه‌کی کیم، و دان وستاندن ده‌سپیکر دناقبه‌را هه‌ردوو لایان دا هه‌تا نا‌فهراس‌تا نادارا هه‌مان سال⁽⁹⁾.

مسعود بارزانی دپه‌رتو‌کا خوه دا ناماژه ب وان زیانان دکه‌ت نه‌وین ب له‌شکهری حکومتی و پېشمه‌رگه‌ی که‌فتین دماوی دناقبه‌را 11 نه‌یلولا 1961 هه‌تا 30

دهسته لاتا بارزانی ل باکووری، بهلی ئەڤ چهنده بجه نه هات دهما عبدوولسه لام عارف درویدانا کهفتنا فروکی دا گیانی خوه ژ دهست دایی ل نیسانا 1966. پشتی وی عبدوولره همان عارف (1966-1968) برای وی پوستی سهروک کومار وهرگرت، لدهمی دهسته لاتا وی ژی سیاسه تا حکومتی هه مبهر کیشا کوردی وه کو جاران بوو (شێ). لده سپیکێ سهروکی نوی ههز نه دکو کو بهرده وومی بدهته شهری دگهل کوردان، بهلی نه دشینین وی دابوو بریارا خوه لسهر سهر کردین لهشکه ری عیراقی بسه پینت کو د رژد بوون لسهر بهرده وومی دانا شهری ب ئارمانجا ژناڤرنا شوره شا کوردی. ئەو بوو لهشکه ری عیراقی دهست ب هیرشا کر و گهلهک دهڤه رین کوردستانی گرتن و گهلهک شهر و پینکدادان دناڤهرا هیزین عه ره بی و کوردی دا روویدان، ل ریکهفتی 12 ئه یارا 1966 شهره کی مهزن دناڤهرا ههردوو لایان دا روویدا هاته نیاسین بشه ری (چیی هندرین) دڤی شهری دا بارزانی شیا سهرکه فنه کا مهزن بسهر لهشکه ری حکومتی تومار بکهت. بارزانی ده برینی ژ ههستی خوه دکهت بقی سهرکه فنتی، دبیزت: "شهری چیی هندرین خوشترین سهرکه فتن بوو د وان سیه و پینج سالین بهرخوه دانی دا (شێ)".

شکه ستنا لهشکه ری عیراقی و مرنا عه بدولسه لام عارفی، حکومتا عیراقی نه چارکر کو ریکهفتنا 29 حوزیرانا 1966 دگهل کوردان ئیمزا بکهت، و لدویڤ شێ ریکهفتنامی شهر هاته راوه ستاندن و بهیاننامه کا کوماری ده رکهفت ژبوو دانا لیبورینا گشتی بوو شوره ش گیران، زیده باری فی چهندی بریار هاته دان کو دان پیدان ب مافی نه ته وهی بی گهل کورد و ب هه بوونا پیشمه رگی بهیته کرن و زمانی کوردی وه کو زمانی ره سمی ل عیراقی بهیته بکار ئینان (شێ). سهره رای وی چهندی کو ریکهفتنا 29 حوزیرانی چ گهورینکاری د کیشا کوردی دا نه کر، بهلی دگهل فی چهندی

سهر کردایه تیا شوره شی دیارکر کو راوه ستاندنا شهری دڤی ده می دا یا فهربوو ژبوو چاره کرنا کیشان بریکین ناشتیانه. کاودان بقی شیوهی مان ههتا هاتنا به عسیان بوو سهر دهسته لاتی ل سالا 1968 (شێ).

کورد و بیاننا 11 ئادارا 1970:

پارتا به عسی شیا د کوده تیه کا سهر بازی دا ل 17 تموزا 1968 بنه مالا عارفی لسهر دهسته لاتی لادهت و سهر کردین شوره شی نه ههده حه سن به کر کر نه سهروکی نوی بی کوماری و سه دام حسین (1979-2003) هاته هه لپارتن جیگری سهروک کوماری. بهلی دگهل هاتنا به عسیان بوو سهر دهسته لاتی دووباره شهر ل بهروکی کوردان ده سپیکر ل نیسانا 1969 حکومتا نوی شهری چاری بوو سهر کوردستانی راگه هاند، گهلهک شهر و پینکدادان دناڤهرا ههردوو لایان دا بهرپابوون ل دهشتا ههولیر و کهر کوکی، بهلی سهره رای ئان شهران بوو رژیم به عس دیاروو کو باشترین ریک بوو چاره کرنا کیشان دگهل کوردان ریکین ناشتی نه (شێ).

روژناما گاردیان ل ریکهفتی (25 ئه یارا 1969) بابه تهک به لاڤ کر لژیر ناڤ و نیشانی (عیراق لژیر ناگری ل ناڤخوو و ده رڤه)، دڤی بابه تی دا هاتوو "حکومه تا عیراقی یا خوه دپاریزت ژ هه می لایان هه، هیرشا ژ لای عیراقی کوردان هه ل باکوور و بهرهنگاری کرنا ئیرانیان ل باشووری و بهر سینگرتنا یاخیوونین ناڤخوو. وه کو ده برین ژ کاودانین عیراقی (نه ههده حه سن به کر) دا دیار کرن کو حکومتا به عس چ جاران بقی شیوهی ههست ب گهڤان نه کریه وه کو نوکه ههست پیندکهت هه ر ژ کوده تیا ته موزا پار سال (شێ). سه بارهت هه لویستی کوردان ژ کاودانین عیراقی، ده هه مان راپورت دا هاتیه کو "رابه ری کوردان مه لا مسته فا بارزانی بی (66) سالی سوز دایه شهری بکهت هه تا رژیم نه ههده حه سن به کری بکهفت. زیده باری فی چهندی هه مان ژیده ر دیار دکهت کو بارزانی هیرشه کا ریکهختی نه نجام دایه ل سهر حهفت بنگه هین

نايف ل کانوونا دووی 1970 پیرابوین دژی رژیمی). ژلای کوردان فه ژی کاودان دنه خوش بوون، لایه نی نابووری بی تیکچووی بوو کورد هیشتا لژیر نابلقه یا (حصار) نابووری دابوون، و خوارن گران بوو و پیتفین تهندروستی کیم ببوون. دهه مان بابهت دا نفیسهر دبیزت: "ته گهر حکومه تی دان پیدان ب مافین کوردا کرن یا فهره لسهر وی نهو کهل و پهلان فریکه ته ده فهرین کوردی و هنده ک پیکول بهینه کرن کو به شهک ژ بودجه یا عراقی بهینه دان بو کوردان لدویف ژمارا خه لکی" (هه).

نهو بوو ئیکه م په یوه ندی دنابقه را حکومه تی و سهر کردایه تیا شوره شی هاته نه نجام ل کانوونا ئیکی 1969، و دگهل هاتنا سالا 1970 دان و ستاندن دنابقه را حکومه تا به عسی و سهر کردایه تیا شوره شی خورتر لیهاتن، نهو دان و ستاندن جارن ل به غدا و جارن ل بنگه هی بارزانی ل باکووری دهاتنه نه نجام دان. شانندی کوردی بی پیکهاتی بوو ژ (صالح یوسفی و دارا ته و فیک نهدامی سهر کردایه تیا پارتی، و محسن دزه بی وه زیوی بارزانی بوو د حکومه تا پیشو دا، دگهل ههردوو کورین بارزانی مسعود و ئیدریس، بسه روکاتیا محمود عوسمان نوینهری بارزانی. شانندی حکومه تا عراقی بی پیکهاتی بوو ژ (هماد شهاب، سه عدون غیدان، عه بدو خالق سامه رانی، مورته زا حدیسی). بسه روکاتیا سه دام حسینی بوو. هه ژیه بیژین ههردوو وه زیوی کورد فوئاد عارف و عهزیز شریف پشکداری د وان دان و ستاندن دا کر. دان و ستاندن ب زه همت بوون و هه می ته وهر و خالی ناکوکی بخوه فه گرتن، هه ژیه بیژین کو پارتا شوعی هاته دویر ئیخستن ژ پشکدار کرنی د دان و ستاندن دا سهره رای حهزا وی د پشکداری کرنی دا (هه).

ل 9 ئادارا 1970، سه دام حسین (جیگری سهر وکی نهنجوومندی سهر کردایه تیا شوره شی بی وی ده می) گه هشته کوردستانی و چاچیکه فتن دگهل بارزانی کر، و بو بارزانی دیار کر کو حکومه ت یا ئاماده یه ئیمزای لسهر

سهر بازی". ل فی ده می پشته قانیه کا زور ل بارزانی دهینه کرن ژلای ئیرانی فه بریکا چه کی وه کو چه کی دژه فروکان و جورین دی بین چه کی، داکو بشین بهرسینگی هیرشین روژانه بین هیرین نهسمانی بین عراقی بگرن (هه).

ل ژیر ناف و نیشانی (عراقی سین دی سیداره دان) ل ریکهفتی (25 کانوونا دووی 1970) روژناما گاردیان دهته دیار کرن کو پیشمه رگی بارزانی ل ده فهرین چیا بی بین دیر ل باکووری بو ماویه کی دریژه بوینه گه ژ لسهر گیلگین نهفتی (حقول النفط). ههر ژ ده سپیکا هاتنا به عسیان بو سهر دهسته لاتی ل ته موزا 1968 شوره شا کوردی جهی مه ترسی بوو بو وان. دفی بابه تی گاردیان دا باسی وی چهندی هاته کرن کو لدوماهیا سالا 1969 حکومه تا به عسی دان و ستاندن نهی دگهل بارزانی نه نجام دان ژبوو راوه ستاندن بزاقین شوره شگری و ریکه فتنه کا ره می یا نفیسای نیزیکه رووی بدهت (هه).

(پیشینیا ئاگر بهسته کی دهینه کرن د شهری کوردی دا) بابه ته کی دیه د روژناما گاردیان دا هاتیه نفیسین ژلای (ئالان سمیس - Alan Smith) دهته خویا کرن کو جوهره ک ژ ئاگر بهستی یان ئارامی نیزیکه بهینه را گه هاندن ژبوو فه مراندن ئاگری ههشت سالین شهری دنابقه را کوردان و رژیمی عراقی بین لدویف ئیک دا. دهینه پیشینی کرن کو نهو چهنده دی بته دو ماهیک بو وی بهر خوه دانا کوردا دگیری ژبوو بهستفه ئینانا مافی ئوتونومی. دهه مان بابهت دا هاتیه کو روه ستاندن شهری د بهر ژه وه ندیا ههردوو لایان دا بوو، رژیم به عسی گه له ک ژ له شکه ری خوه ل باکوور ئاکنجی کر بوو لسهر وی پیتفی بوو ژماره کا زیده تر ژ له شکه ری فریکه ته ئوردنی، ژبوو پشته قانیا هیرین عه ره بی دژی ئیسرائیلی، ههروه سا رژیم پیتفی بهیره کا زیده تر هه یه ل ده فهرین عه ره بی ژ عراقی ژبوو راوه ستان هم بهری ههر کوده تابه کا نه چاقری کری وه کو نهوال حهفتیا بوری روویدایی (مه ره م بی نهو کوده تاپا عه بدولغنه ئی ئه لراوی و عه بدولره زاق

همی وان خالین لسه ریکهفتین بکته. ل شهفا 10/9
نادارا هه مان سال ریکهفتنامه هاته واژو کرن دنافهرا
بارزانی و سهدام حسینی دا ل باره گایی بارزانی دهفهره
(ناوپردان)، نهو ژی پشتی دوو روژان ژ گهنگهشی، و ل
شهفا 11 ناداری بشیوهیه کی فهرمی رادیوو وتلفزیونا
بهغدا دهقی ریکهفتنامی راگههاندن (شیر).

نهف دیاننامه ژ (15) بهندان پیک دهات، تیدا باس ل
وی چهندی هاته کرن کو د پلان دایه دهفهرین پرانیا وان
کورد بهینه ئیکگرتن د دهفهره مافی ئوتونومی دا، و نهو
دهفهره دی بته بهشهک ژ عیراقی و دی هیته بریفهبرن ژلایی
ئهجومه نی وهزیران و په رلهمانی فه (لیر). ههروهسا چهندن
بابهتین دی بخوفه گرتن، ژوانان:

1- بکارئینانا زمانی کوردی وه کو زمانی فهرمی ل وان
دهفهرین پرانیا ئاکنجیین وی کورد، و زمانی کوردی بته
زمانی خواندن و نفیسینی ل وان دهفهران، و زمانی عه ره بی
بهینه خواندن ل وان هه می قوتابخانین ب کوردی دخوین.
و زمانی کوردی بهینه خواندن ل هه می دهفهرین عیراقی
وه کو زمانی دووی.

2- پشکداری کرنا کوردان د دهستهلاتی دا ب بی
جوداهی کرن دنافهرا کوردا و بین دی د دهستهئینانا
پوستان دا، ژوانان پوستین گرنگ د دهولهتی دا وه کو
وهزارهت و سوپایی.

3- چاره کرنا وی پاشقه مانا دناف کوردان دا پهیدا بووی
ژلایی رهوشنیری و پهروه ورده بی و دیار کرنا بوجهیه کی
بو چاره کرنی.

4- دقیت فه رمانه برین کورد وه کو بین عه ره ب پوستین
به رپر سیار د وهلاتی دا وه ر بگرن.

زیده باری فان خالان، دق ریکهفتنامی دا دهستویری
هاته دان بو پیکئینانا ریکهخراوین نهته وهی بین قوتابیا و
خویندکاران و لاوان و ئافره تان و ماموستایان. دهه مان
ریکهفتنامه دا لیوو رینا گشتی بو هه می وان که سان
دهر کهفت نهوین پشکداری د رویدانین کوردستانی دا

کرین. زیده باری فی چهندی، لدویف فی ریکهفتنامی
بودجهیه ک هاته تهرخانکرن بو پیشقه برنا ئابووری
لدهفهرین کوردی و دگه ل فی چهندی بریار لسه ر جی ب
جی کرنا یاسایا چاکسازیا چاندی (الإصلاح الزراعي)
هاته کرن. ههروهسا بریار هاته دان کو کورد و عه ره ب
فه گهرنه دهفهرین خوه بین بهری نوکه. د بهندی (10) ی
دا ئامازه ب وی چهندی هاته کرن کو گه لی عیراقی ژ دوو
نهته وان پیک دهیت نهو ژی نهته وه بی عه ره ب و کورد.
د بهندی (12) ی دا هاتیه دقیت ئیک ژ جیگرین سه روک
کوماری کورد بت. ههروهسا دقیت گه لی کورد
پشکداری د دهستهلاتی دا بکه ن لدویف ژمارا
خه لکی (لیر).

د بهرامبه ردا (ولیه م توی - William Tuohy) د
بابه ته کی دا لژیر ناف و نیشانی (عه ره بین ئازادی خواز
گه فین نوینه بو ئیسرائیلی) ل ریکهفتی (13 نادارا
1970) د روژناما گاردیان دا به لاف کر، ئانکو دوو روژان
پشتی مور کرنا ریکهفتنامی، به حس ل وی چهندی کر کو
هه ردوو کورین بارزانی (ئیدریس و مسعود) د به یانه کا
رادیویی دا دانه دیار کرن: "نوکه نهو چه کی مه دژی ئیک
و دوو بکار دئینا نه م دی د شه ری فه لستینی دا بکارئینن،
و نه م وه سا دبینن کو نهف شه ره بی ملله ته کی یه بو
ئازاد کرنا وهلاتی خوه" (لیر). ژلایی خوه فه د بروسکه کی
دا بو (ئه حمده حدسه ن به کر) مه لا مسته فا دبیژت: "دقی
بونه وه ریا میژووی دا نه ز دووپاتی ل پشته قانیا کوردان
دکه م بو وی به رخواه دانا عه ره بان دژی دوژمنین
وان... (لیر).

به یانناما 11 ناداری باشترین دهستکه فتبوو کو شوره شا
کوردی بدهستخوه فه ئینایی، نهو شوره شال 11 نه یلولا
1961 ب سه روکاتیا بارزانی به رپابووی، ههروهسا نهف
بیاننامه دهیتنه هه ژمارتن ئیکه م به لگه ناما فه رمی کو هاتیه
ده ریخستن ژلایی وه لاته کی کو به شهک ژ کوردان د
چارچو فی وی دا دژین و دان پیدانی ب مافین فی

بو بدسته ئینانا سهروه ری دناؤ سیاستا دهوله تین عه ره بی دا^(۱۱).

هه ژیه بیژن کو هه رل ده سپیکا دان وستاندنان دناقه را بارزانی و حکومتا به عسی دا، حکومتا شاهمی ئیرانی دقیا ریکی ل مورکونا به یاناما 11 ناداری بگرت نه و ژی ب پشته فانیا ئه مریکا، چونکی ئه مریکا دیت نه د ریکه فتنامه د بهر ژه وه نندیا ئیکه تیا سو قییت دایه له ورا شاهمی ئیرانی هاندا بو ریگرتن ل فی ریکه فتنامی، هه ره وه کو مسعود بارزانی ناماژه پیدکته کو شیخ بابا عه لی کوری شیخ محمودی نامیه ک ژ ده ف شاهمی ئیرانی بو بارزانی ئینا، تیدا هاتبوو کو حکومتا شاهمی یا ئاماده یه هه می داخوایین بارزانی بجهیبت و یا ئاماده یه پشته فانیی پیشکیشی بارزانی بکته بهرجه کی نه گه ر ریکه فتنی دگه ل حکومتا به غدا نه کته، ههروه سا داخوای ژیکر کو سه ره دانا ته هرائی بکته. نه و بوو ل ریکه فنی 15 کانوونا دووی 1970 بارزانی دگه ل شیخ بابا عه لی به ره ف ته هرائی ریکه فتنی، ولروژا دو یفدا شاهمی پیشوازیه کا گه رم لیکر و گه له ک سوز و په یمان ب نا فی خوه و حکومتا ئه مریکی دانه بارزانی بهرجه کی فی جوره ریکه فتنی دگه ل به غدا ئیمزانه کته، چونکی د بهر ژه وه نندیا سو قییت دایه. بارزانی دبه رسقا خوه دا دبیزته شاهمی: "ئارمانجا ئیکی یا پارتی دیموکراتی کوردستان دیموکراتیا عیراقی و مافی ئوتونومیه بو کوردستانی. نه گه ر حکومتا به عسی دهسته هلات گرته ده ست و مافی ئوتونومی دا کوردان و نه ز بقی چهندی نه رازی بم ئه ری دی هه لو یستی من چ بت به رامبه ر پارتی و ملله تی کورد ل عیراقی و به رامبه ر هه می گه لی کورد، نه ز نه شم ده ست بهرداری ریکه فتنامی بیم و نه گه ر من نه ف چهنده نه نجام دا دی د بهر ژه وه نندیا پارتا به عس دا بت و به رامبه ر رایا گشتی پارتا به عس دی بته پشته فانی مافی کوردان، ل وی ده می نه م دی بته خائینین وه لاتی^(۱۲).

ملله تی دکته. نه ف به یانامه ده سپیک بوو بو په یدا کرنا ناشتی و ئازادی ل عیراقی ب گشتی و کوردستانی ب تاییه تی، ههروه سا دو ماهیکا وان کیشا و نا کوکی و کوشتن و ده ربه ده رکرنا بوو نه وین دناقه را حکومتا عیراقی و سه رکر دایه تیا شوره سا کوردی دا روویداین هه ر ژ سال 1961 هه تا سال 1970. د ریکه فتناما 11 ناداری دا چار سال هاتنه ده ستیشان کرن بو جی ب جی کرنا وان به نندین هه ردوو لایه ن لسه ر ریکه فتنین کو دو ماهیک ده ی ل 11 نادارا 1974، به لی مه لا مسته فا بارزانی هه ر ژ ده سپیکی گومان ژ بریارین حکومتا به عسی دبرن^(۱۳).

ل ریکه فتنی (6 چریا ئیکی 1970) روژناما گاردیان بابه ته کی نقیسه ر (میشیل فیلد - Michael Field) لژیر ناؤ و نیشانی (عیراق دووباره هه زر د که ندفی دا دکته) به لاؤ دکته کو تیدا هاتبوو: "ب مورکونا فی په یمانامی رژیمه به عسی شیا هنده ک ژ کیشین عیراقی چاره بکته، گرنگترین وان کیشین هاتینه چاره کرن دو ماهیک ئینانا وی شه ری کو بو ماوی (10) سالان فه کیشای دگه ل کوردان. سه ره رای وی چهندی کو ژماره یه کا کیم یا بابه تان هاتنه گه نگه شه کرن، به لی دگه ل فی چهندی ژی نه نجوومه نی به غدا و سه روکی لیژنا دان وستاندکاریا کوردی (د. محمود عوسمان) دانه دیاره کرن کو ریکه فتنامه یه کا باش په یدانابت ب روژه کی و دو ی باوه ری داینه پینگاؤ پینگاؤ نه و کیشین ماین دی هینه چاره کرن. ههروه سا ل فی ده می رژیمه عیراقی دقیا پتر ژ باوه ری لده ف خه لکی په یدا بکته و هه لافان بو خوه په یدا بکته دگه ل ده وله تین جیران. زیده باری فی چهندی سیاستا نافخوو و ده رقه یا عیراقی ته مام که رین ئیک و دوو نه، بشیویه کی نه گه ر عیراق بو خودان هه فال ژده رقه دی پتر هه ست ب ئیمناهیی کته دنافخوو دا، ههروه سا نه گه ر دنافخوو دا ئیمناهی هه بت دی پتر ده لیفه هه بت

ژلايیٰ خوہ ڦہ، مسعود بارزانی دبیژت: "نہ ڦہ ئیکہم چاره د میژویا نوی دا دانپیدان ب بەلگه نامه کا یاسایی دهیتہ کرن ژلايیٰ دهوله ته کا خودان سهروه ب مافین سیاسی بین گه لی کورد... ریکه فتناما 11 ئادارا 1970 چاره یه کا دروسته بو کیشا کوردی و سه رکه فتنه کا مهزن بوو بو گه لی عیراقی ب گشتی و گه لی کورد ب تایه تی. و چ که م و کورتی تپدا نه بوون، به لی توشی ئالوزیا بوو لده می جی ب جی کرنی دا. هه ژیه بیژین کو بهرپر سایه تیا تپکدانا ڦی ریکه فتنامی دکه فتنه سه ر شانی ههردوو لایان، مه و حکومتا نافه ندی، به لی نه پینگیری کرنا حکومتی ب به ندین ڦی به یاننامی پتر بوو ژ نه پینگیر کرنا مه ب به ندین ڦی ریکه فتنامی" (١١٧٥).

هه ر ژ ده سپیکا مور کرنا ڦی به یاننامی سه ر کردایه تیا رژیما به عس نه ڦه چنده ب قوناغا ده رباز کرنی دهه ژمارت و ژبوو دووباره ریکه خستنا هیژا خوہ نه ڦه ریکه فتنامه دگه ل سه ر کردایه تیا کوردی مورکر، نه و بوو پشتی ماوه یه کی کیم پینکولین تپکدانا پروژی ئوتونومی ژلايیٰ حکومتا عیراقی ڦه دهاتنه کرن، بوو نمونه پشتی بورینا چهند هه یغان لسه ر مور کرنا ریکه فتنامی ل کانونا ئیکی سالا 1970 پینکولین کوشتنا ئیدریس بارزانی کوری مه لا مسته فا بارزانی ل باژیروی به غدا هاته کرن، به لی خوش به ختانه حکومتا به عسی نه شیا بگه هته ئارمانجا خوہ، نه ڦی پینکولی گومان لده ڦه سه ر کردایه تیا شوره شی پیداکرن لدور حهزا حکومتا به عس لسه ر جی ب جی کرنا به ندین ریکه فتنامی" (١١٧٦).

زیده باری ڦی چندی روژناما گاردینان دبابه ته کی دا لژیرو ناڦ و نیشانی (دهما کورد نه د ئارام) ئامازه ب وی چندی دکه ت کو هندهک بریار هاته دان، به لی پروگرامی 11 ئاداری بی دویره ژ ته مام بوونی و هندهک نیشان دهنه دیار کرن کو کورد بیژان ژڦی چندی. و خالا سه ره کی نه و ده ڦه رنه نه وین لده و روبه ری کهر کوکی کو دهوله مهندن ب نه ڦتی. لقی ده می کوردان گله بی ژ وی

چندی هه بوون کو نه و ده ڦه رین دهوله مهند ب نه ڦتی دهیته ب عه رب کرن ژلايیٰ حکومتا عیراقی ڦه ژبوو پیداکرنا هه ڦسه نگیه کا (توازن) ره گه زی ل ده ڦه ری ب مه ره ما کونترول کرنا یه ده کی نه ڦتی ل وان ده ڦه ران (١١٧٧). ل ریکه ڦتی (1 چریا ئیکی 1971) روژناما گاردیان دبابه ته کی دا بناڦی (ته قینه وه) به حسی وی پینکولا هاتیه کرن بو کوشتنا بارزانی دکه ت دبیژت: "ده قینه وه یا سه رکه ڦتی نه بوو دکوشتنا مه لا مسته فا بارزانی دا، به لی سی ژ زیره فانین وی و هندهک ژ وان نه وین توشبووی د ڦی کریاری دا هاتنه کوشتن و دهنگی پتر ژ (50) گوله یان هات دگه ل هندهک نارنجوکان کو هاتنه هافین بو سه ر باره گایی بارزانی ل (حاجی عومه ران) ل ریکه ڦتی (29) نه یلولا (1971) " (١١٧٨).

پشتی بورینا دوو هه یغان ژڦی روویدانی نقیسه ری روژناما گاردیان (دیڦید هیرست - David Hirst) - ئیکه ژ وان روژنامه فانین گه لهک سه ره دانا جهین شوره شی کرینه و روویدان ب نیژیکی دبیتنه و تومار کرینه - پشتی سه ره دانا خوہ بو جهی روویدانی راپورته کی د روژنامی دا به لاڦ دکه ت ژیر ناڦ و نیشانی (روویدانا ته قاندنا شیخی)، به حسی چه وانیا نه نجام دانا روویدانی دکه ت ... دبیژت: "نه ڦه پلانه یا درایشتی بوو زه لامین ئاینی چ پترانین لسه ر هه بوونا بومه کی دگه ل وان دا نه بوو وان هزر دکر ئامیری تومار کرنا دهنگی یه، ... ده رکه فتنا بارزانی ژ ڦی روویدانی وه کو موعجیزه کی بوو. لدوماهیا ناخفتنا خوہ دبیژت "نه ڦه لایی کوردان بو ژ چیروکی، به لی نه گه ر حکومت ژی هه لویستی خوہ دیار بکه ت یا ڦه ره ئه م ب گه هنه وی نه نجامی کو بتنی حکومتی دهستی دڦی روویدانی دا هه ی ههروه کو کورد هزر دکه ن" (١١٧٩). به لی بغان کریاران دیار دبت کو رژیما به عسی دڦیا سه ر کردایه تیا شوره شی ب ئازرینت کو نه و شه ری رابگه هینت به ری حکومتا عیراقی دا کو بو بته به هانه و

بو رايه گشتی ديارب ت کو کوردان پينگيری ب به‌ندین
ريکه‌فتنما ئاداری نه‌کرن.

چاره‌نفيسی کوردان د ريکه‌فتنما جه‌زائير دا (1974-1975):

لدوماهيا سالا 1972 روژناما گاردیان د بابه‌ته‌کی دا
ژیر ناؤ و نيشانی (ناکوکي دووباره په‌يدادین)، به‌حس ژ
وی چندی دکه‌ت کو په‌يوه‌ندی دنافه‌را کوردان و
حکومه‌تا عیراقی دا ل به‌غدا دهنده‌ک ده‌مان دا به‌ره‌ؤ
خرابی قه‌ دچوو. نه‌ؤ تیک‌چوونا په‌يوه‌ندیان نه‌گه‌ر بوون
د هه‌ژاندا ريکه‌فتنما ئادارا 1970 دا. به‌لی به‌غدا
دووپات دکه‌ت کو حکومتی هنده‌ک ژ به‌ندین
ريکه‌فتنمای جی ب جی کرینه، ژوانان: هنده‌ک ده‌فه‌رین
کوردی ريقه‌به‌رین کوردی ب ريقه‌ دبن و ل گه‌له‌ک
قوتابخانا زمانی کوردی ده‌يته‌ خواندن، هه‌روه‌سا ژمارا
کوردان د نه‌نجومه‌نی وه‌زیران دا بی زیده بووی، و
هنده‌ک ژ فان گهورینان د ده‌ستوری کاتی بی 1970 دا
ناماژه بی هاتینه‌کرن. به‌لی کورد هه‌ست ب وی چندی
دکهن کو پروسیسا جی ب جی کرنا به‌ندین ريکه‌فتنمای
هیدیه، هه‌روه‌سا جیگری سه‌روک کوماری کو بریاربوو ژ
کوردان بت و به‌يته‌ دامه‌زاند به‌لی نه‌ؤ چهنده نه‌ هاتیه
نه‌نجام دان. د هه‌مان دهم دا کورد توره‌نه ژ وی چندی
کو ئیک ژ خالین ريکه‌فتنما 1970 نه‌نجام دانا
سه‌رژمیرایی بوو ل هنده‌ک ده‌فه‌ران ب تایه‌تی ل
که‌ر کوکی به‌لی حکومتی نه‌ؤ پینگافه نه‌ هافیت، هه‌روه‌سا
گله‌یا وان نه‌و بو حکومتی نه‌بتنی ريگری ل کوردان
دگرت ل که‌ر کوکی دا کو نه‌و کون‌تولی ل سه‌ر نه‌فتی
بکه‌ت، به‌لکو ده‌فه‌رین نه‌فت لی پر دکرن ژ عه‌ره‌بان
(نانکو تعریب کرن)، کوردان هه‌ست دکر حکومتا
عیراقی نه‌فتا کوردی بی رازه‌مه‌ندیا وان بکار دینن وه‌کو
چه‌که‌کی عه‌ره‌بی (□).

ل نه‌یلولا 1971 سه‌دام حسینی سه‌روکاتیا لیژنا
ريکه‌خه‌ریا بلند یا وه‌رگرت نه‌ؤ لیژنه یا گریدایی بوو ب

ريکه‌فتنما ئاداری قه‌ ژبو جی ب جی کرن و نه‌ هیلانا
ناکوکین دنافه‌را هه‌ردوو لایان دا. به‌لی سه‌ره‌رایی قی
چندی بارزانی باوه‌ری ب به‌عسیان نه‌بوو کو ریره‌وی
ريکه‌فتنما دنافه‌را وان دا به‌ره‌ؤ چاره‌نفيسه‌کی گه‌شفه
بن (□).

ده‌مان بابه‌ت دا گاردیان خویا دکه‌ت کو هه‌ر ژ
(22 نه‌یلولا 1972) پارتی دیموکراتی کوردستان و پارتا
به‌عس ئیک و دوو تومه‌تباردکرن. پارتی دیموکراتی
کوردستان د روژناما لوینانی دا (ناقی روژنامی
دیارنه‌کریه) حکومتا عیراقی تومه‌تباردکته‌ت ب
مومبه‌بارانکرن و ره‌فاندنی (□)، هه‌روسا لدوماهیا چریا
دوو پار سال ئیک ژ نفیسه‌رین روژناما (التأخي) یا
کوردی هاته‌ کوشتن ل به‌غدا. روژناما گاردیان
ده‌لوپستی خوه‌ دا هه‌مه‌ری فان روویدانان دبیزت: "نه‌یا
دیاره کو حکومتی لبه‌ره‌ بگه‌ته‌ چ بریکا نازاراندنا
کوردان؟ به‌لی ده‌يته‌ پیشینی کرن کو حکومتا به‌غدا
دقیق‌ت ناگری شه‌ری دگه‌ل کوردان هه‌لکه‌ت. به‌لی کورد
بی خوه‌ دپاریزن ژ نه‌نجام دانا شه‌ری. وه‌سا دیاردت
حکومه‌تا به‌عسی نه‌فین پینگيری ب ريکه‌فتنما ئاداری
بکه‌ت" (□). دبه‌رامبه‌ر دا پارتا به‌عس بریکا روژناما خوه
(الزوراء) پارتی دیموکراتی کوردستان تاوانبار دکه‌ت ب
کوشتن (379) که‌سان، هه‌روه‌سا تاوانبار دکه‌ت ب
نه‌نجام دانا (45) کریارین تیکدانی هه‌ر ژ ئادارا 1970.
زیده‌باری قی چندی زوراو پارتی دیموکراتی کوردستان
تاوانبارکر ب هه‌بوونا په‌يوه‌ندیان دگه‌ل ئیرانی (□).

هه‌ژیه‌ بیژین کو ل سالا 1973 که‌ش و هه‌وایی
سیاسی ل عیراقی گهورین به‌سه‌رداهات ب تایه‌تی دنأ
خودا، پارتا به‌عس ئارامی ئیخسته‌ دپه‌يوه‌ندین خوه‌ دا
دگه‌ل کوردان نه‌وژی ژ به‌ر به‌ریابوونا شه‌ری ئوکتوبه‌را
1973 دنافه‌را عه‌ره‌ب و ئیسرائیل دا. بشپوه‌یه‌کی دی
دقیق‌ قوناغی دا حکومتا به‌عس هه‌می دهم وشانین خوه‌

تەرخان کربوون ژبو پشکداریکرنی دگهل براین خوه بین
عەرب دسەری وان دا دژی ئیسرائیل^(١٣٦).

پشتی شان روویدانان ل ریکهفتی (7 ئادارا 1974)
ئیدریس بارزانی دگهل شانده کی مهزن سەره دانا بەغدا
کرن، ئەف سەره دانه دەیتە هەژمارتن دوماهیک پیکول بو
پاراستنا هەلوستی کوردان، بەشەف شاندى کوردی دگهل
سەدام حسینی کوم بو، ئەوی دەست ب ناخفتنی کر و
گوتە ئیدریسی یا فەرە لسەر لایەنی کوردی رازی بیت
لسەر شیوازی دوماهی ژ مافی ئوتونومی. هەروسا د
بەردەوامیا ناخفتنا خوه دا سەدام دبیژت: "مه مجبور نه کن
ئەم دەستبەرداری بو شاهی ئیرانی بکەن، ئەگەر عیراقی
هەست ب هەر گەفە کی کر بو سەر سەروریا وی دی
دەستبەرداری (شط العرب) بت بو ئیرانی ژبو
بەرسینگرتن وی هیرشی، ئەف چەندە دی بته جەهی دل
تەنگیا مه و هین دی بەرپرسایەتیا فی چەندی هەلگرن، و
ئەگەر مه دەستبەرداری بو شاهی کر هین دی بەهایی فی
چەندی دەن^(١٣٧).

د بەرسقی دا ئیدریس بارزانی دبیژت:
دەستبەرداری بوون دی بو عیراقی بت نه شاهی ئیرانی،
سەبارەت بابەتی ئوتونومی ئەم داخوازین کو ماوی
راگەهاندا یاسایا مافی ئوتونومی بەیتە دریزکرن ژ شەش
هەیفان بو سالە کی، و دەفەرین (کەرکوک و شنگال و
خانەقین) دقیت دچارچووفی مافی ئوتونومی دابن بو
کوردستانی^(١٣٨)، ژلای خوهفە سەدامی بو شاندى
کوردی دیارکر کو ئەف پیشیارە و چەندە کین دی ناھینە
قبول کرن، و چارەیا سەرە کی بو فی چەندی رازیبوونە ب
شیوازی دوماهی بی مافی ئوتونومی ئەوی حکومەتی
دانایی، کو دەمی وی (١٥) پوژن و هەر ئیکی رازی
نەبت ب فی چەندی دی بته دوژمنی مه^(١٣٩).

پشتی بورینا دوو پوژان، ل ریکهفتی (٩ ئادارا
١٩٧٤) ئیدریس بارزانی و شاندى دگهل دا بەغدا بچە
هیلان و فەگەریانە دەف بارزانی و رازی نەبوون ب پیشیارا

رژیمی، لدور فی بابەتی مه لا مستەفا بارزانی
دبیژت: "خودی شاهده لسەر ناخفتنا من کو ئەز حەز ناکم
شەری بکەم، چونکی شەر خراپترین ریکه بو چارە کرنا
کیشان، بەلی بەعسیا چ ریکین دی بو مه نەهیلان، و
پیشیارا وان وی چەندی دگەهینت کو ئەم دەستبەرداری
کەرکوک و دەفەرین دی بن بو وان، بەلی بەیچ
شیوہە کی چینابت. دەرەمبەردا ئەم دی ل هیقیا
چارەنقیسی خوه مینن ئەگەر ئەم هەمی بمرن، چونکی دی
من پی نەخوشیت کوردهک بەیتە سەر گوری من بیژت "تە
بوچی کەرکوک فروت"^(١٤٠).

ل ریکهفتی (11 ئادارا ١٩٧٤) پوژناما گاردیان
دبابەتە کی دا لژیر ناؤ و نیشانی (عیراقی مافی ئوتونومی دا
کوردان) دیار دکەت "ئەفرو رژیم نیشترکی یا عیراقی
مافی ئوتونومی راگەهاندا دچارچووفی کومارا عیراقی دا
بو خەلکی کورد ل باکور. ئەف دەنگ و باسە هاتە
راگەهاندا بریکا رادیو و تەلەفزیونا نەتەوی ژلای
(سەرکوک ئەحمەد حەسەن بەکر). بەلی پروگرامی
سەرەخوبوونی د یاسایەکا تایبەت دا یا دیربوو ژ
داخوازین کوردان، ئەو داخوازین حکومەتا بەغدا لاداین
کو هزر دکرن دی بنە داخوازین جودابوونی ژ عیراقی.
ژلای خوه فە بارزانی و پشتەقانی وی توره بوون، چونکی
دەفەرین کەفتینە د یاسایا نوی یا ئوتونومی دا دەفەرین
نەفتی بین (کەرکوک و میسل) بخوه فە نەدگرتن، ئەو
دەفەرین وەکو کورد دبیژن پرانیان وان کوردن. هەر وەکو
کورد دبیژن "دچار سالان دا سەرکوک کوردان گازندە ژ
حکومەتا ناڤەندی دکرن کو رابوویە ب ناکنجی کرنا
خەلکی عەرەب ل دەفەرین نەفتی و کوردان ژوان
دەفەران دەردئیخت. ژلای خوه فە حکومەتا ناڤەندی
گازندەیین وی چەندی دکرن کو کوردین عیراقی ب
هزاران کورد ژ ئیرانی ئیناینە د عیراقی دا^(١٤١).

پشتی فی راگەهاندى کوردان هەلوستە کی دی
وەرگرت هەمبەری کار و کریارین حکومەتا بەغدا، دفی

بواری دا روژناما گاردیان دبابہ تہ کی دا بنا فی (شورہ شا سہ ربہ خوبوئی ژلای کوردین عیراقی فہ) ل ریکہ فتی (15 نادارا 1974) دہ تہ دیار کرن کو دوی بہ پرسہ کی تورکی ل (سلویا Silopi-) بریکا تہ لہ فونی بو روژنامہ فانان دیار کر کو شورہ شہ کا نوی سہرہلدایہ ل باکووری عیراقی و نوکہ دہنگی تہ قینا دگہ تہ من. زیدہ باری فی چہندی دہمان راپورت دا فہ گوہاسی ژ (وہ کالہ تا خبر یا دہنگ و باسا یا بی لایہن) دبیت: "پیشمرگہ ی ہندہک یہ کہ یین (وحدات) لہ شکہری یین حکومتی نہ چار کرن کو بہرہ فہ باشووری خوہ فہ کیشن. ہر وہ سا ل فی دہمی (رادیویا دہنگی کوردستان) بریارا حکومتی لدور مافی ٹوتونومی بو کوردان راگہاند و داخواز ژ خہلکی کر دووبارہ چہ کی ہلگرن بو پاراستنا ناخا کوردستانی ژ عیراقی^(۱۷)."

پشتی بورینا پیچ روژان ژ دہسپیکرنا شورہ شا کوردی، پیشمرگہ شیا د شہرو پیکدادانہ کی دا لسہر سنوری دگہل تورکیا نیڑیکی (400) سہربازین عیراقی دورپیچ بکہت، و دہیتہ گوتن چہک و خوارنا وان یی کیم بووی. وہ کو دہربین ژ فی چہندی د روژنامی دا ہاتیہ کو شو فیہ کی تورمبیل بارہ لگر دنا فہ ییزین عیراقی دا دہربازبو (2 میل) ل باشووری دہ فہ را زاخو بہرہ فہ تورکی فہ دچوو گوت: "سہربازین عیراقی خازخازوکی بو خوارنی و جگارا ژ مہ دکرن بتنی وان ئا فہ مابوو." ئە فہ پیزانینہ بابہ تی روژناما گاردیان بوو بنا فہ و نیشانی (عیراقی لژیر دورپیچ خازخازوکی بو خوارنی دکن) کو ل ریکہ فتی (18 نادارا 1974) ہاتبوو بہ لافکر^(۱۸).

(گوین روبیرتس - Gwynne Robersts) ل ریکہ فتی (31 نادارا 1974) راپورتہک بنا فی (کوردین چا فہ نترس نامادہنہ بو شہری) دبیت: "ل فی حہ فیتی حکومتی راگہاند کو دی دووبارہ پیدچوونی د کوپیا خوہ یا مافی ٹوتونومی دا کہت بو کوردان دگہل پیکہاتہ کی ژ (80) یاسا دانہران ل ہولیری باکووری

عیراقی کوم فہبت. ژلای خوہ بارزانی د کومبوونہ کی دا ل نیفا شہ فی ل بارہ گایی خوہ یی نہیئی ئە فی بریارا حکومتی ب فیلہ کا دی ل قہلم ددہت و بہیچ شیوہ کی قبول ناکہت. پشتی فی چہندی نیڑیکی (100) ہزار کوردان خوہ گہاندنہ ریڑین پارٹی زانان ل دہ فہرین چیایی یین سہخت، پشتہ فانین بارزانی ئە فی پینگا فی ب خالا و ہچہر خانی ہڈمارتن د میژویا شورہ شا کوردی دا. زیدہ باری فی چہندی گاردیان دیار د کہت کو کورد ژ باڑیرین کوردستانی دہر کہ فتن دا کو شہری بکن بو مافین خوہ، بو فی چہندی بارزانی دبیت "ہمی کورد نامادہنہ خوہ بکنہ قوریان بو مافین خوہ یین نہ تہ وہی^(۱۹)."

(دیفید ہیرست - David Hirst) راپورتہک ل ریکہ فتی (6 ئیارا 1974) بہ لاف کر بنا فی (نارمانجا کوردان دیموکراتیہ بو ہمی عیراقی) تیدا دبیت: "وہ کو بارزانی دبیت د کاودانین خوہ یین نافخووی و ژدہر فہ دا دگہل حکومتا نافہندی یا لاواز دا چ جارن دہر فہ تین بقی شیوہی بو بدہستفہ نہ ہاتینہ وہ کی ئە فہ بدہستفہ ہاتین. ہر وہ سا بو مفا و ہر گرتن ژ فان کاودانان یا فہرہ بارزانی ہندہک دہمان چا فی خوہ بگرت ژ پارچہ کرنا کوردستانا مہزن. ئە فہ ئەو بہ ہایہ دقیت ئەو بدہت بو دہستفہ ئینانا سہر کہ فتی د ہر پارچہ کی وی دا، ہر وہ سا بارزانی پیتفی ب پشتہ فانیا شہی یہ کو ئیکہم پشتہ فانی وی یہ د جیہانا ژ دہر فہ دا. ژہر فی چہندی دقیت ئەو بو شہی دیار بکہت کو دہما کورد مافی خوہ بدہستخوہ فہ دئین ل عیراقی و بہیز دکہ فن ئەو ہزر دہر فہ ہکرنا دہستہ لاتا خوہ دا ناکہن و بہری شورہ شا خوہ نادہنہ کیشا کوردی ل ئیرانی و زیدہ باری فی چہندی دقیت بارزانی بو شہی دیار بکہت کو بہر خوہ دانا وی بتنی بو کوردستانا عیراقی یہ و دگہل فی چہندی ئەو مافی ئەو داخواز دکہت بتنی مافی خوہ بریقہ برنی یہ نہ سہ ربہ خوبوونا تہمامہ ژ عیراقی^(۲۰). ئە فہ چہندہ یا فہربوو بارزانی ئەنجام دابا ئە گہر شاہ لدیف داخوازا وی نہ ہاتبا

ژی دا پتر باوهریی لدهؤ پیداکهت کو هه بوونا سهروه ریا کوردستانا باشووری نابته گهؤ لسهر وهلاتی وی.

(شهری کوردان د زفستانی دا) بابه ته کی دی بی رۆژناما گاردیان بو ل ریکهفتی (14 کانونا دووی 1975) تیدا هاتیه "زفستانه کا نه خوش بسهر کوردان دا هاتیه ل باکووری عراقی. شهر دناقبه را لهشکه ری حکومتی و مهلا مستهفا بارزانی ل بهه ارا پار سال ده سپیکر بوو. ژ نهنجامی فی شهری نیژیکی (750) هزار کورد دهر به دهر بووینه و به رهؤ ده فهرین چیا بی یین کوردستانی فه چوینه، ههروه سا پتر ژ (100) هزار ژی دکمهپا دا نه ل ئیرانی و پیئفی ب خوارنی و کهل و په لین تهن دروستی هه نه. دماوی چهند سالان دا بهغدا گهلهک پیکول کر بوون بو چاره کرنا کیشا کوردی بریکا دانا مافی ئوتونومی، هندهک جار ان بریکین ناشتیانه و هندهک جارین دی بریکا هیژی، بهلی نوکه بهغدا بریار دایه هیژی بکاربنت بو چاره کرنا کیشین خوه دگهل کوردان. یه که یین لهشکه ری یین عراقی پشفه چوونه کا مهزن کر یه به رهؤ ده فهرین کوردی. ژلایی خوه فه ل فی دوماهی ئیرانی کو تنها پشته فانه بو کوردان دگوره پانا پشته فانی خوه دا شیا دوو فروکی عیراقی بیخت. دفی بواری دا ئیرانی دقیت پشته فانی بارزانی به کهت داکو بریکا وی گفاشتنی لسهر بهغدا بکهت، بهلی دهه مان دم دا ئیرانی نه قیت کورد سه ربکهفن دفی گفاشتنی دا لسهر حکومتا عیراقی، چونکی گهره نتی کرنا مافی سه ره به خو بوونی بو کوردین عیراقی دی بته جهی توره بوونا (ئیران و تورکی سوریا و لوینان و ئیکه تیا سو فی ه تی) (ه).

پشتی بی هیفی بوونا دهسته هلاتا کوردی ژ جی ب جی کرنا به نندین به یاناما 11 ئاداری، سه رکردایه تیا شوره شا کوردی که فنه دقوناغه کا نوی یا شهری دا دگهل حکومتا عیراقی. دماوی دناقبه را (1974-1975) گهلهک شهر و پیکدادان دناقبه را ههردوو لایان دا روویدان، دوان شهران دا سه رکردایه تیا شوره شا کوردی

شیا گهلهک سه رکهفتنان لسهر دوژمنان تومار بکهت، نهؤ سه رکهفتنه بوونه نه گهر کو حکومتا نافهندی ل ریگه چاره یه کا دی بگهرت بو بهر سینگرنا داخوایین کوردان، پشتی بو وان دیار بووی کو ب ریکی ل لهشکه ری نه شین شوره شا کوردی ژناقبین.

دفی قوناغی دا سه رکردایه تیا پارتا به عسی ب سه روکاتیا (نه حمه د حه سه ن به کر) و نوینه ری وی (سه دام حسین) هه می پیکولین خوه مه زاختن بو ژناقبرنا شوره شا کوردی. ژبوو فی چهن دی (سه دام حسین) په یوه ندی ب دهوله تین عه ره بی کر نهوین په یوه ندی و ان بهیتر دگهل ئه مریکا، ژوان دهوله تان (سه ودی وئوردن و مسر)، د گونگره یی عه ره بی دال (رباط) پایته ختی مه غرب، سه دام حسین بایه تی خوشکرنا په یوه ندی دگهل ئیرانی دارپشت، بقی چهن دی کونگره یی (شاه حسین) شاهی ئوردن راسپارد بو لئیک نیژیکرنا عیراقی و ئیرانی بو سهر میزا دان و ستاندنی (ه).

ههروه سا پشکداری کرنا بهر چاؤ یا وهلاتی مسری د خوشکرنا په یوه ندیان دا دناقبه را ههردوو وهلاتان بو نه گهری په یدا بوونا کومبوونه کی دناقبه را شاندی عیراقی و ئیرانی ل نه ستانبولی، لدور بابه تی خوشکرنا په یوه ندیان. ژلایی خوه فه پشتی نهؤ دهنگ و باسه گه هشتینه سه رکردایه تیا شوره شی، مهلا مستهفا بارزانی کومبوونهک دگهل شوره شگی رین کورد گریدا ژبوو فه کولینا بابه تی، هندهک ژ ناماده بوویان دانه دیار کرن کو خوش بوونا په یوه ندیان دناقبه را عیراقی و ئیرانی ب هیچ شیوه یه کی ناهیته نه نجام دان، ژلایی خوه فه هنده کین دی دانه دیار کرن کو هزر د پلانه کا دی دا بهیتنه کرن نه گهر نهؤ ریکه فتنه په یدا بوو (ه).

ژلایی خوه فه نوینه ری حکومتا عیراقی (تالب شهبیب) ل نیویورک دچاقپیکه فتنی دابوو دگهل وهزیری ده رفه یی ئه مریکا (هنری کیسنجر) ژبوو خوشکرنا په یوه ندی عیراقی و ئه مریکی. ههروه سا هندهک پیژانین

دوو پات دکهن کو هنری کیسنجر بشیوهیه کی فہشارتی سہرہ دانا به غدا کریه و دگهل مهزنه بدرپر سین پارتا به عس کومبوو ژبوو دانانا بنه مایین ریکه فتناما جه زائیر لدوماهیا شوباتا سالا 1975. نهو بوو ل (6 ئادارا 1975) ل وهلاتی جه زائیر ریکه فتنامهك هاته مورکون دنافهر جیگری سهر وکی عیراقی (سه دام حسین) و شاهی ئیرانی (محمد رچا پهلوی) لژیئر سهر پهرشتیا سهر وکی جه زائیر (هه واری بومدین). گه لهك بابته دفی ریکه فتنامی دا هاتنه گه نگه شه کرن، به لی بابته هره سهره کی گریدای بوو ب شوره شا کوردی. لدویف به ندین فی کومبوونی عیراق دهستبهرداری رووبه ریئر به رفره بوو ژ که ناری عهره بی (شط العرب) بو ئیرانی، ب مهرجه کی ئیران پشته فانیین خوه یین سهر بازی بو شوره شا کوردی ب راهه ستینت و ریکی نه ده ته کوردان چالا کیین سهر بازی نه نجام بدهن و سنورین خوه هم بهری کوردان بگرت و رابیت ب کوچکرنا کوردان ژ ده فهرین سنوری دگهل ئیرانی، بریار لسهر فان خالان و چه ندین خالین دی هاتنه دان لژیئر سهر پهرشتیا سهر وکی جه زائیر (1).

(جیم هوگلاند— Jim Hoagland) د بابته کی دا لژیئر ناف و نیشانی (شهر راهه ستیا ل کوردستانی) د پروژناما گاردیان ده ته دیار کرن "نه فرو هاته راگه هاندن کو شهر دنافهرا له شکه ری عیراقی و شوره شگیان دا راهه ستیا. ووته بیژی کوردان ل (تههرانی) بریکا ته له فونی بوو پروژنامی دا خویا کرن کو نه فی سپیدی ل به روکین شهری ل باکووری پروژهلاتا عیراقی بیده نگیی جهی خوه کر. ههروه سا ووته بیژی کورد گله و گازنده ژ حکومتا عیراقی کر، ژ بهر شکاندنا بریارا روه ستاندنا شهری نهوا هاتیه داخواز کرن ژلایی ئیرانی فه، پشتی ریکه فتناما عیراقی— ئیرانی ل جه زائیر ل حه فتیا بوری، ژبوو چاره کرنا ناکوکیین خوه بشیوهیه کی ناشتیانه. دهه مان بابته دا فه گوهاستی ژ پروژناما (الزوروا) هوگلاند دیار کرن "عیراق دی بریارا راهه ستاندنا شهری پیگری بی کهت

هه تا ئیکی نیسانی پشتی فی ده می دی ده ست ب هیرشی کهت" (2). ژلایی خوه فه هدر لدور فی بابته تی شاهی ئیرانی د ئاخفتنن خوه دا بو (واشتنون پوست) خویا دکته "هه تا ده می ده ستنیشانگری ده رفته یا هاتیه دان بو یاخیبووین کورد یان خوه ده ستقه به ردن یان بینه ناواره ل ئیرانی، و نهو که سی به رده و امیی بده ته بهر خوه دانا خوه لدوماهیی بتنی بلا گازندان ژ خوه بکهت" (3). لدویف فان داخویانین دیار دبت کو ئیرانی دوماهیک ب هه می پدیوه ندیین خوه ئینا دگهل سهر کر دایه تیا شوره شا کوردی ل عیراقی و ب رژی دی یا پیگریه ب به ندین ریکه فتناما جه زائیر.

(په ناگه می ئیرانی بو بارزانی) بابته تی پروژنامی بوو ل ریکه فتی (31 ئادارا 1975) کو تیدا هاتبوو "راهه ری شوره شگیان مه لا مسته فا بارزانی دگهل هه ردوو کورین خوه (ئیدریس ومسعود) ده ربازی سنوران بوون و ژ عیراقی به ره فی ئیرانی چون، ههروه سا هندهك پشته فان و هاریکارین وی ژی دگهل دا بوون" (4). دهه مان بابته فه گوهاستی ژ وه کاله تا دهنگ و باسان یا تورکی (حوریهت خه بر) ژ نه نقه ره دا دیار کرن "دی عیراق ماوی بریارا راهه ستاندنا شهری و لیورینا گشتی دریژ کهت بوو 11 نیسانی. ههروه سا ژلایی خوه فه ئیرانی ده رفته یا دایه (140) هزار ناواره یین عیراقی نهوین پیش وهخت ل ویری هه تا سوباهی بریاری بدهن یان دی فه گهر نه عیراقی یان دی ل ئیرانی مین پشتی فی ده می سنور دی هینه گرتن هه مبهری وان" (5).

دهه مان بوار دا مسعود بارزانی دیبژت: "به لی ل ئادارا 1975 شوره شا ئیلولی توشی شکه ستنی بوو، به لی راستیه کا هه ی گریدای فی شکه ستنی یه نابت نه م پشت گوه بافین، نه گهر بارزانی ده ستبهرداری کهر کوکی ببا و رازیبا کو کهر کوک ده ربکه فت ژ سنورین مافی ئوتونومی روویدان نه گه هشتنه فی راده ی و نه فی شکه ستنه رووینه دا. هه ژیه بیژین، شوره شا ئیلولی ژلایی له شکه ری فه توشی

شکستنی نه بوو بهلکو ژلایې سیاسي فته، و ههقالین مه یین دوهمی بونه دوژمنین مه یین نهفرو. د دهه کی دا نهز ژ وان کهسان بووم نهوین حهز دکرین کو بهردهوامیې بدنه شهري ههتا دومهیک گوله. من حهز دکر ژيانا خوه لسهر ئاخا کوردستانی بدهم نهک بچمه ئیرانی. نهف په یقه دهربرینی ژ تهعاتی و نهخوشیا ههلویستی شوره شگیران دکهت ل وی دهمی (۱۱).

دهرته نجام:

دخواندنا بابه تین روژناما گاردیان دا یین گریدایی کیشا کوردی دنافهرا (1970-1975) دا نهف خالین ل خواری ژ ههلویستی روژنامی دیاردین:

1. روژناما گاردیان خویا دکهت نهو کاودانین نالوز یین حکومتا نوی یا عراقی تیدا دهر بازبووی ل قوناغا بهری ریکهفتنا 11 ناداری ئیک ژ خالین هه ره سه ره کی بوون بو ئیمزاکرنا ریکهفتنا 11 نادارا 1970. حکومتا عراقی دقیا بهر هنگاریا شوره شا کوردی و یاخیبوونین نافخوو و گه فین ئیرانی بکهت بریکا خوشکرنا په یوه ندیان دگهل لایه نه کی داکو ده م و دهر فتهت بو باش بن ژبو ژنافرنا لایه نه کی دی. له ورا حکومتا به عسی ریکهفتن دگهل کوردان گریدا و ماوی جی به جی کرنی دریزکو بو چار سالان داکو خوه ریک بیخهت و هیتر خوه ناماده بکهت و کیشین نافخوو چاره بکهت. ژوانان ژنافرنا کوده تایا نه سه رکهفتی نهوا (عه بدولغهنی راوی و عه بدولره زاق نایف) پیرابوونین ل به غدا بو گهورینا حکومتی.

2. د ههلویسته کی دی دا گاردیان دوپات دکهت کو پستی نهو ماوی هاتیه ده ستیشانکرن ژلایې حکومتا نافه ندی فته بو جی ب جی کرنا به ندین ریکهفتنا 11 ناداری بدوماهیک هاتی ل سال 1974، حکومتا عراقی پیگیری ب وان سوزو په یمانان نه کر نهوین داینه بارزانی، بهلکو دهرامبه ر دا پیکولین خوشکرنا په یوه ندیان دگهل ئیرانی کرن، وشیا سه رکهفتی بت و ریکهفتنا جهازئیر په یوه ندی دنافهرا ههردوو وه لاتان دا خوشکر، دهرامبه ر

دا هه می دهر گه هه مبهری بزافا رزگاری خوازا کوردی هاتنه گرتن. بشپوهیه کی دی نهو پیشهاتین بهری مورکرنا ریکهفتنا جهازئیر بهلگه یه ک بوون بو نه دل سوزیا و نه ناماده ییا به عسیان ژبو جی ب جی کرنا به ندین به یاناما 11 ناداری ژ وانان پیکولین کوشتنا بارزانی و کوری وی ئیدریسی.

3. نهری روژناما گاردیان یا بی لایه ن بوو دنقیسینین خوه دا هه مبهری کیشا کوردی؟ به رسفا فی پرسپاری د گه لهک ژ ههلویستین روژنامی دا دیاردبت، ژ وانان ده ما دته خویاکرن کو هه تا ده سپیکا سال 1975 وه لاتی ئیرانی پشته فانی ل کیشا کوردی ل باکووری عراقی کریه نه فته ژلایه کی فته، به لی ژ لایه کی دیقه وه سا دیاردبت کو هه تا فی ده می په یوه ندی دنافهرا عراقی و ئیرانی دا نه خوش بوون. زنده باری فی چهندی کورد قوربانین پیشهاتین سیاسی و ئیستراتیجی بوون ل ده فته ری. هه ژیه بیژین ئیرانی دقیت پشته فانی بارزانی به کهت داکو بریکا وی گفاشتینی لسهر عراقی بکهت. بشپوهیه کی دی، ئیرانی کورد بکارئینان بو بهر ژه وه ندین خوه د کهندافی فارس دا به لی کوردان نه شیا مفایی ژ ئیرانی وه ربگرن بو بده ستفه ئینانا مفایی سه ربه خوبوونی. د بهرامبه ر دا نه گه ر به ری خوه بدهینه دهرته نجامی په یوه ندی دنافهرا بارزانی و شاهی دا دی بینن کو شاهی ئیرانی بارزانی بکارئینا دژی حکومتا عراقی و شیا لدوماهی حکومتا عراقی نه چار بکهت کو ده ستبه رداري بهر ژه وه ندین خوه ببهت د کهندافی عه ربه یی دا بو ئیرانی و لدوماهی سه رکهفت و عراق نه چار کر کو ریکهفتنا جهازئیر دگهل دا ئیمزا بکهت. بقی شیوه ی کوردان مفا ژ په یوه ندی خوه دگهل ئیرانی وه رنه گرت وه کو پیتی له ورا ریکهفتنا جهازئیر دومهیک ب بهر خوه دانا کوردان ل باکووری عراقی ئینا و کوردان چ هه فال و پشته فان د گوره پانی دا نه مان.

ژندهر:

1. The Guardian Website, 'A brief history of the Guardian newspaper', (6 June 2002),

16. جيرارد جالياند، المأساة الكوردية، ترجمة: عبدالسلام النقشبندي، ط2، (اربييل، 2012)، ص ص 108-109.
17. عبدالكريم فندي، فصول من ثورة أيلول في كردستان العراق، ط1، (دهوك، 1995)، ص111.
18. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط...، المصدر السابق، ص ص 212-213.
19. Our Correspondent, 'Iraq under fire at home and abroad', *The Guardian Newspaper*, (25 May 1969), p. 4.
20. Ibid.
21. Our Correspondent, 'Iraqis execute three more', *The Guardian Newspaper*, (25 January 1970), p. 6.
22. Alan Smith, 'Truce likely in Kurd War' *The Guardian Newspaper*, (6 February 1970), p. 4.
23. عمار السمر، شمال العراق 1958-1975: دراسة سياسية، ط1، (بيروت، 2012)، ص 362.
24. عبدالفتاح علي البوتاني، موقف الاحزاب السياسية العراقية من القضية الكوردية 1946-1970، ط1، (دهوك، 2007)، ص 144.
25. Anthony McDermott, 'Iraqis shell dam in border battle', *The Guardian Newspaper*, (12 February 1974), p. 4.
26. فريد اسسرد، المسألة الكردية بعد قانون ادارة الدولة العراقية، ط2، مكتبة مدبولي (القاهرة، 2006)، ص ص 134-138.
27. William Tuohy, 'Freed Arabs are New threat to Israel', *The Guardian Newspaper*, (13 March 1970), p. 2.
28. Ibid.
29. زهير المعروف، اتفاقية آذار التاريخية واسباب فشلها؟، صحيفة التأخي، (اربييل، 2013)، <http://altaakhipress.com/viewart.php?art=25869>.
30. Michael Field, 'Iraq looks again at the Gulf', *The Guardian Newspaper*, (6 October 1970), p. 3.
31. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية: ثورة ايلول 1961-1975، ج3، (اربييل، 2002)، ص ص 236-237.
32. المصدر نفسه، ص 243.
33. المصدر نفسه، ص 258.
- <<https://www.theguardian.com/gnm-archive/2002/jun/06/1>>.
2. James Morris, 'The Living and Dead Rulers of Iraq: New premier insists he will be friendly to all', *The Manchester Guardian Newspaper*, (28 July 1958), P.5.
3. William Clark, 'Iraq: Nasserism V. Communsim', *The Guardian Newspaper*, (21 Dec 1958), P.5.
4. The Observer, 'ODO Men Out in the Middle East', *The Guardian Newspaper*, (24 September 1961), P.40.
5. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية ج4، ط، (اربييل، 2002)، ص 73.
6. د. عبدالفتاح علي البوتاني، وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحررية: ملاحظات تاريخية ودراسات أولية، ط1، (اربييل، 2001)، ص 269.
7. ميهفان عارف بادي، الحركة القومية الكوردية التحررية في كوردستان العراق 1958-1963، ط1، (اربييل، 2005)، ص 102.
8. دانا آدمز شميث، رحلة الى رجال الشجعان في كوردستان، ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله، ط2، (اربييل، 1999)، ص 297.
9. آدمون غريب، الحركة القومية الكردية، دار النهار للنشر، (بيروت، 1973)، ص ص 55-57.
10. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية ... المصدر السابق، ص 53.
11. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط منذ بدايتها حتى سنة 1991، مكتبة مدبولي، جامعة فنانة السويس، 1992، ص ص 205-206.
12. Th Guardian, 'Kurdistan in Iraq', *The Guardain and The Observer*, (11 March 1963), p. 8.
13. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط...، المصدر السابق، ص 207.
14. جليلي جهليل، شورهشكاني كور لهسهردهمی نویدا، وهرگيران: بههادين جهلال مستهفا، چاپی يهكهم، (ههولير، 2013)، ل ل 388-389.
15. أيوب بارزاني، الحركة التحررية الكوردية و صراع القوى الإقليمية والدولية 1958-1975، (جنيف، 2011)، ص ص 289-292.

50. Gwynne Roberts, 'Defiant Kurds are Ready for War', *The Guardian newspaper*, (31 March 1974), p. 8.
51. David Hirst, 'Kurds Aim at democracy for all Iraq', *The Guardian newspaper*, (31 March 1974), p. 8.
52. The Guardian, 'The Kurdish War in Winter', *The Guardian newspaper*, (14 January 1975), p. 12.
53. سامي شورتش، كردستان والاكراذ: الحركة القومية والزعامة السياسية، إدريس بارزاني ... نموذجاً، ط1، (اربييل، 2001)، ص ص 101-102.
54. عبد الغني علي يحيى، العرب والكرد ايهما المتضرر الاكبر من اتفاقية الجزائر؟، موقع الكتابات، (30 آذار 2014)، ص ص 1-2.
55. Darius Kadivar, 'Diplomatic History: Shah and Saddam sign 1975 Algiers Agreement', *Persian Realm*, (03 January 2009).
56. Jim Hoagland, 'Fighting stops in Kurdistan', *The Guardian newspaper*, (15 March 1975), p. 12.
57. Ibid.
58. The Guardian, 'Iran refuge for Barzani', *The Guardian newspaper*, (31 March 1975), p. 3.
59. Ibid.
60. مسعود بارزاني، بارزاني و بزوتنه وهى رزگارى خوازى كوردى: شورهشى ئه يلول 1961-1975، بهرگى سيبه، بهشى يهكه، (ههولير، 2004)، ل ل 19-20.
34. The Guardian, 'When Kurds are restless', *The Guardian Newspaper*, (2 June 1971), p. 10.
35. The Guardian, 'Explosion', *The Guardian Newspaper*, (1 October 1971), p. 2.
36. David Hirst, 'The case of the exploding sheikh', *The Guardian Newspaper*, (3 December 1971), p. 4.
37. The Guardian, 'A quarrel is revived', *The Guardian Newspaper*, (13 November 1972), p. 12.
38. عمار السمر، المصدر السابق، ص 375.
39. The Guardian, 'A quarrel is revived',, *ibid...*
40. The Guardian, 'The case of the exploding sheikh',..., *ibid.*
41. The Guardian, 'A quarrel is revived', *ibid*
42. عمار السمر، المصدر السابق، ص 386.
43. حبيب تومي، البارزاني مصطفى: قائد من هذا العصر، ط1، دار آراس للطباعة والنشر، (اربييل، 2012)، ص ص 619-620.
44. المصدر نفسه، ص 620.
45. المصدر نفسه.
46. المصدر نفسه، ص 620.
47. The Guardian, 'Iraq gives autonomy to kurds', *The Guardian newspaper*, (12 March 1974), p. 4.
48. The Guardian, 'Autonomy revolt by Iraq kurds', *The Guardian newspaper*, (15 March 1974), p. 3.
49. The Guardian, 'Iraqis under siege begging for food', *The Guardian newspaper*, (18 March 1974), p. 4.

موقف صحيفة جارديان البريطانية من القضية الكردية في العراق (1970-1975)

الملخص:

أصبحت الحركة التحررية الكردية في شمال العراق وصراعها ضد الحكومة العراقية خلال (1970-1975) موضوع الصحافة الداخلية والخارجية، لأنها كانت واحدة من أكثر الموضوعات أهمية في الشرق الأوسط. فقد ملأت (صحيفة الجارديان) البريطانية صفحاتها بهذه الأحداث التي وقعت بين الثورة الكردية وحزب البعث العربي الاشتراكي في بغداد خلال تلك السنوات الخمس. وأيضاً لا بد من القول بأن (صحيفة الجارديان) كانت تسجل الأحداث مباشرة من قلب الحدث وعند اندلاعه. تعد صحيفة (التأخي) لسان حال الحزب الديمقراطي الكردستاني، إذ كانت تدافع عن الحركة التحررية الكردية. بينما، صحيفة (الزوراء)، لسان حال حزب البعث الاشتراكي، كانت تشجع تلك القرارات التي تتخذها الحكومة العراقية ضد الأكرد. ولكن، (صحيفة الجارديان) في هذا الصدد كانت محايدة في كتاباتها ونشرها للأحداث التي كانت تجري بينهما، وسيما تلك الأحداث التي ظهرت بعد توقيع اتفاقية مارس من عام 1970، حتى التوقيع على اتفاقية الجزائر في مارس عام 1975، بين العراق وإيران. وفي هذا المجال، أظهرت الجارديان موقفها المحايد تجاه الثورة الأكرد، بل ربما عكس تعاطفها مع الثورة، ففي واحدة من تلك المواقف ذكرت الجارديان أن من مطالب الثورة من أجل الاستقلال هي حقوق مشروعة للأكراد.

The British Guardian Newspaper's Attitude about the Kurdish Issue in Iraq (1970-1975)

Abstract:

The Kurdish liberation movement in northern Iraq and its struggle against the Iraqi government during (1970-1975) became the subjects of internal and external press, because it was one of the most significant topics in the Middle East. The British newspaper Guardian filled its pages with these events that took place between the Kurdish revolution and the socialist Baath Party in Baghdad during those five years. It has to be said, that the Guardian newspaper was recorded events directly from the heart of the event when it erupted.

The (Ta'akhi -brotherhood) newspapers has spoken on behalf of the Kurdistan Democratic Party and it was defending the Kurdish liberation movement. In contrast, the (al Thawra) newspaper, has spoken on behalf of the Baath Party and encouraged those decisions were taken by the Iraqi government toward the Kurds. But, in this regard the Guardian newspaper was neutral in its writings and publishing of the events that were taking place between both of them. Especially, as those events that arose after the signing of the March Agreement of 1970, till the signing of the convention of Algeria in March 1975, between Iraq and Iran. In this field, the Guardian newspaper was neutral in its attitude; in one of those attitudes and in a very neutral stance about the Kurdish revolution the Guardian stated that the demands of the revolution for independence are legitimate rights of the Kurds.